

Eski alışkanlıklardan kurtarıcı, modern bilim ve üretim biçimlerine geçişte bir eğitim aracı olarak görüyordu

Atatürk'ün sinema tutkusunu

EMRAH KOLUKISA

Yapı Kredi Yayınları'ndan çıkan "Gazi'nin Sineması" adlı kitap Atatürk'ün sinemaya olan ilgisini tüm yönleriyle ele alıyor. Kitabın yazarı Ali Özuyar ile söyleştik ve Atatürk'ün izlediği filmlerden hayatının filme alınmasına neden karşı çıktığına dek pek çok konuyu konuştuk. Özuyar, Gazi'nin hangi sinemalarda hangi filmleri izlediğinin de kaydını tutmuş.

■ Atatürk'ün sinemaya olan ilgisinin izlerini nerelerde görüyoruz?

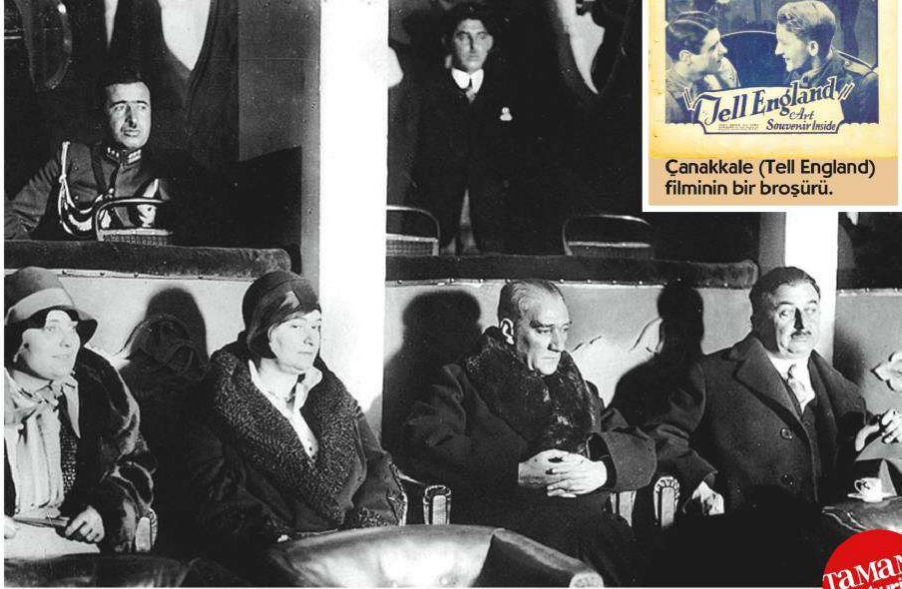
Öncelikle birey olarak sinemayı seven ve "bilen" bir lider. En eskisi 1924 tarihli olan belgelerden anlaşılacağına göre Çankaya Köşkü'ndeki odaların birinde, her ne kadar sinema salonuna dönüştürülmediyse de Kinox Ernemann marka sessiz bir projeksiyon makinesi mevcut. Gazi, filmleri burada seyrediyor. Ayrıca Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği ile İstanbul'daki film şirketleri arasında, özellikle İpek Film'le, Köşk'e film temini konusunda yapılan yazışmalar mevcut. Örneğin 1938 yılının mart ayı başlarında Köşk'ten İpek Film'e gönderilen bir telgrapta biri komedi diğeri belgesel-tanıtım türlerinde iki film isteniyor. Bunlardan biri başrollerini Marx Kardeşlerin paylaştıkları Üç Ahbab Çavuşlar (The Cocoanuts) diğeri de Nâzım Hikmet'in İpek Film hesabına çekmiş olduğu İstanbul Senfonisi adlı film. Bir de Köşk'ün Nöbet Defteri'nde film seyrettiğine dair birçok bilgi mevcut.

Gece yarılarna kadar film izlerdi

■ Çok film izler miymiş Gazi, hangi filmleri izlediğini, nerelerde izlediğini biliyor muyuz?

Bir devlet başkanı olarak çok film seyrettiğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Bunun doğrulayan birçok belge var. Az önce de söylediğim gibi Çankaya Köşkü'nde bir sinema odasının olması, İstanbul'dan Köşk'e gönderilen ve hatta Amerika'dan getirtilen filmler bunu doğruluyor. Çok daha önemli olanı Çankaya Köşkü'nün Nöbet Defteri'nde kayıtlı olan bilgiler. O kayıtlara baktığımızda Gazi'nin geceleri ya da gece yarısından sonra geç saatlere kadar tek başına film seyrettiğini anlıyoruz. Örneğin 1933 yılının 2-30 Mart tarihleri arasında sekiz gece film seyretmiş. Nöbet Defteri'nde şöyle yazıyor: "4 Mart 1933 - Gece sinema seyrettiler ve saat 02.30'da yattılar." Aynı yılın nisan ayında da sekiz gecesi film seyrederek geçirmiştir.

Gazi, ayrıca halkla iç içe olması ve onlarla birlikte film seyretmeyi seven bir lider. Fırsat bulduğunda plan-program yapmadan ve çoğu zaman da film seçmeden başkentteki Yeni Sinema'yı tercih ediyordu. Hatta sinemanın içinde kendisine ayrılmış mütevazı bir locası vardı. Gazi, 1931-1935 yılları arasında bu sinemada birçok kez film seyretti. Halkla birlikte film seyretme alışkanlığını ziyaret ettiği şehirlerde de sürdürdü. İstanbul ziyaretlerinde Beyoğlu'ndaki Elhamra Sineması'nda

Cemal İshaksel'in objektifinden Atatürk, kız kardeşi Makbule Atadan, Afet İnan, İçişleri Bakanı Sükrü Kaya ve yaverleriyle birlikte Elhamra Sineması'nda film izlerken.

Batı Cephesi'nde Yeni Bir Şey Yok, Serseri Kral (The Vagabond King) ve Kongre Eğleniyor'u (Der Kongress tanz); Opera'da Çanakkale (Tell England) ve Gloria'da Demir Kapı (Big House) filmlerini seyrettiğini biliyoruz. İzmir'de Uşakizadelerin köşkünün bahçesinde Cemil Filmer'in kendisine film gösterimleri yaptığını ayrıca İzmir Milli Kütüphane (Elhamra) Sineması'nda Parisli Şarkıcı (Innocents of Paris), Haydut Şarkısı (The Rogue Song), Aşk Resmigeçidi (The Love Parade) ve Cemil Filmer'in işlettiği Ankara Sineması'nda Şarlo İdam Mahkûmu filmlerini izlediğini biliyoruz.

■ Atatürk'ün bu henüz çok yeni sanat formunu nasıl değerlendirdiğine dair neler biliyoruz? Sinemanın toplumdaki potansiyel gücünün

Özuyar

NECATİ SAVAS

farkında mı örneğin?

Atatürk sinemanın kısa bir sürede yeryüzünün çehresini değiştireceğini, insanlar arasındaki görüş, düşünüş farklılıklarını silceğini ve insanlık idealinin tahakkukuna en büyük yardımcı yapacağını düşünüyör. Sinemanın aynı zamanda önemli bir propaganda aracı olduğunun da farkında. Bu bağlamda ulus-devletin inşa-

Çanakkale (Tell England) filminin bir broşürü.

Batı Cephesi'nde Yeni Bir Şey Yok filminden bir sahne.

Demir Kapı (Big House-Revolt) dans la prison)

Kongre Eğleniyor (Der Kongress tanz)

Onu Şarkı ile Söyle (Say It With Songs)

tip bu filmin yurt dışında gösterilmesini sağlıyor. Halkın eğitim ve kültür seviyesini artırmak ve rejimin temel ilkelerini özümseyen nesiller yetiştirmek için açılan Halkevlerinde sürekli bu tarz filmlerin gösterilmesine onayak oluyor.

'İSTESEYDİ KENDİ HİKÂYESİNİN FİLMİNİ YAPTIRIRDI'

■ Atatürk'ün hayatı ve Milli Mücadele üzerine daha Atatürk hayatıyken bile film yapılmasının istediğini, birçok yabancı yapımının bunun için müracaatlar ettiğini biliyoruz. Keza hâlâ bu konuda bütünlüklü bir sinema filmi yapıldığı söylenemez. Atatürk neden istememişti, buna dair net bir açıklaması var mıdır?

Gazi, isteseydi gelen taleplerden birini kabul edip kendi hikâyesinin filmi yapabilir. Bunu Türk sinema sektörünün olanaklarıyla da yapabilir. Nitekim o ta-

rihlerde yönetmen Muhsin Ertuğrul, Milli Mücadele'yi konu edilen filmler (Ateşten Gömlek, Ankara Postası ve Bir Millet Uyanıyor) yaptı. Bu tekliflere sıcak bakmamasının ya da böyle bir şeye niyetlenmemesinin temel nedeni kendi hikâyesinin öne çıkmasını istememiş olmasıdır. Ulusunun hikâyesini her şeyden daha fazla önemsemiştir. İstiklal adlı belge filminin geliştirilmesini bizzat emretmiş ve denetlemiştir. 1937'de Trakya manevraları sırasında geliştirme çalışmalarının başında olan Nuttın Baransel'e çalışmaların nasıl gittiği-

ni sorar. Baransel, kendisine ait sahnelerin çoğunun hareketli resimlerden oluştuğu için çalışmaların tamamlanmadığı söyleyince ona şöyle der: "Ben hayattayım. Milli Mücadele'ye ait bütün evrakım, kılıcım, çizmem halihazırda mevcut olduğuna göre çarçırdayınız bana düşen vazifeyi yapmadım mı?" der. Ardından da "Bu milli bir vazifedir. Çünkü Türk gençliğine bu mücadelenin nasıl kazanıldığını ispat etmek, hatıra bırakmak ancak bu filmle mümkün olacaktır" diyerek bir artist gibi kamera karşısına geçmeye hazır olduğunu söyler.